

En godt 50 sider lang syntetisering af afhandlingens påstand, at "tidligt" (hhv. "klassisk") og "sent" bibelsk hebraisk bedst forstås som sameksisterende litterære sprogformer. En række enkeltstudier af sproglige fænomeners distribution over det bibelske og øvrige relevante tekstmateriale. En oversigt i tabelform (endnu godt 50 sider) over den hidtidige forsknings bud på hvilke sproglige fænomener der karakteriserer "sen" sprogbrug. Samt den mest udførlige bibliografi på området (en mindre bog i sig selv), og udførlige registre til begge bind.

Det er et imponerende og i mine øjne overbevisende stykke arbejde – og i kraft af tesens brud med en århundredlang konsensus er det derfor faktisk en decideret epokegørende bog. Min eneste anke går sådan set på udenværkerne: Det er fint at værket er arrangeret således at første del kan sælges for sig til studentervenlig pris – men hvordan pokker skal studenter (og læsere på småt bemidlede biblioteker som lader sig friste af den billige løsning) kunne bruge henvisninger af typen "(Eskhult 1990: 14)" til noget, når bibliografien står i bind 2?

Søren Holst

Hans-Richard Reuter

Botschaft und Ordnung. Beiträge zur Kirchentheorie. Öffentliche Theologie 22. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt 2009. 224 s. € 48.

I år er der gået 75 år siden tilblivelsen af Barmenerklæringen og 50 år siden oprettelsen af Forschungsstätte der Evangelischen Studiengemeinschaft i Heidelberg. Disse jubilæer er den dobbelte anledning til Hans-Richard Reuters udgivelse af 7 afhandlinger fra årene 1994-2006. Reuter, der nu er etikprofessor i Münster, har i denne periode især beskæftiget sig med etik, ret og kirkeret. Disse temaer klinger med, når han i den nye bog introducerer sin "kirketeori".

Nogle af kapitlerne er oprindelig bestillingsarbejder, der belyser et bestemt aktuelt spørgsmål typisk som forberedelse til kirkeordningsreformer. Men Reuter ser det principielle i det konkrete, og bogens kapitler kan derfor alle læses – og anbefales – som bidrag til videreførelsen af reformatorisk ekklesiologi og embedsteologi i dag. De ligger i deres emnevalg så tæt op ad hinanden, at de samlet fungerer som indkredsning af temaet. Men de kan også stå alene som korte undersøgelser, der præciserer enkeltaspekter. En styrke ved bogen er de udmærkede begrebsafklaringer undervejs. De rykker ikke i sig selv alverden. Men da behovet for god teologi på det område, som bogen behandler, er lige så nærliggende som faren for misforståelser, er omhu i begrebsbrugen særlig påkrævet.

Med afsæt i sin egen tolkning af den tyske kirkeretslitteratur og det syn på forholdet mellem kirkens "Botschaft" og dens "Ordnung", der slås an i Barmenerklæringen, ser Reuter kirketeoriens hovedopgave som det at komme til rette netop med kirkens dobbelte identitet som trosindhold og som histo-

risk og empirisk realitet uden at overse, at der er forskel på at betragte kirken som Guds og som menneskers værk.

Reuters særlige greb, der præsenteres i første kapitel, hviler på en rehabilitering af Albrecht Ritschls tænkning om kirke og kirkeret. Reuter hæfter sig ved, at Ritschl ud fra en schleiermachersk skelnen mellem kristendom som noget, der har med menneskets afhængighed af Gud at gøre, og det kristne liv individuelt og kollektivt som aktivitet ("Selbsttätigkeit") udvikler et kirkebegreb i tre dimensioner. Ritschl anskuer kirken religiøst/dogmatisk, politisk/religt samt, i en formidling mellem de to, etisk. Kirken må således, hævder Reuter, ses som et tros-, handlings- og retsfællesskab, og kirketeorien må for at kunne håndtere denne perspektivpluralisme selv være tværfaglig. Ekklesiologi og embedsteologi i dogmatisk regi må suppleres med social- og retsvidenskab.

Bogens resterende 6 kapitler tager temaer op, der alle i nogen grad, skønt ikke lige stærkt kalder på denne tværdisciplinaritet. Emnerne er *communio* over for *congregatio*, kirkens opgaver i det moderne samfund, menighedsbegrebet, kirkemedlemskab, embedet evangelisk forstået og tjeneste mellem teologi og ret.

Det er svært at være uenig med Reuter i, at en kirketeori må have metodisk bredde. Det interessante er, hvordan han i praksis indfrier sin tese ved at lade dogmatiske, socialvidenskabelige og retsvidenskabelige tankegange supplere hinanden. Lad os som eksempel nøjes med kapitel 6 om præstebilledet i kirkeordningen, skrevet til Den Evangeliske Kirke i Hessen-Nassau i 2004. Her giver Reuter tre diagnoser af den evangeliske præst i dag. Først en relevant og plausibel kirke- og professionssociologisk analyse af det nutidige vilkår for præstens arbejde under stikord som bl.a. tab af offentlighed og nøglefunktion for repræsentationen af religion og kristendom. Derpå en dogmatisk udredning af det teologiske grundlag for embedet, et godt bud på en moderne evangelisk embedsteologi. Endelig i det mest kontekstuelt bundne af de tre afsnit en redegørelse for, hvad den kirkeretlige regulering af embedet bør omfatte, herunder en sammenligning af en række landskirkers lovgivning. Det hele munder ud i et konkret forslag til revision af kirkeordningen, der trækker på indsigter fra hver af de tre diagnoser. For så vidt er opgaven løst. Men for indfrielsen og diskussionen af påstanden om kirketeori som en særlig (tværdisciplinær) erkendelsesform forekommer det ikke at være fuldt dækkende. De tre tilgange fremlægges tindrende klart i deres forskellighed, men samspillet mellem dem og de nye erkendelser, det kan føre til, udfoldes ikke i samme grad. På dette punkt fortjener kirketeorien videre udvikling.

Kirsten Busch Nielsen